

UNG OCH EXTREM – OM VÅLDSBEJAKANDE VÄNSTEREXTREMISM

FÖRORD

Våldsam vänsterextremism har sedan länge förknippats med organisationer som Antifascistisk aktion (AFA) och Revolutionära fronten (RF). Många kommer ihåg bilderna från Göteborg efter kravallerna 2001, när staden i det närmaste liknade en krigszon efter sammandrabbningar mellan aktivister och polis.

Den breda vänstermiljön menade att AFA låg bakom upploppen och det ledde till en vild debatt inom miljön. Efter Göteborgskravallerna och ett antal andra händelser på mitten av 2000-talet visar forskningen att den vänsterautonoma miljön har rört sig bort från våld och mer mot politisk påverkan. I dag är det framför allt frågor om EU-migranternas rättigheter, stadsrummet, gemensamt ägande och villkoren för demokratiskt inflytande i stadsutvecklingsprocesser som upptar den breda vänstermiljöns intresse.

Inom den vänsterautonoma miljön saknas en tydlig gräns mellan våldsutövande miljöer och icke-våldsutövande miljöer samt enskilda personer. Därför beskriver författaren den vänsterautonoma rörelsen i stort och inte bara den våldsbejakande vänsterextrema miljön. Skriften tar upp den vänsterautonoma rörelsens historia, olika nätverk som finns i Sverige i dag och diskuterar åtgärder som kan hindra unga från att lockas till våldsbejakande miljöer. Genomgående finns ett särskilt fokus på genus och kön. Detta är befogat eftersom vi vet att det finns ett samband mellan ojämsställda värderingar och våldshandlingar (Ungdomsstyrelsen 2013). Om vi kan synliggöra och problematisera hur bilder av maskulinitet och femininitet skapas och reproduceras kommer vi att lyckas bättre med att förebygga våld.

Den här skriften är en del i serien *Ung och extrem* där vi har tagit reda på mer om unga, genus och extremism. Serien har tre delar och kompletteras med skriften *Främmande är skrämmande – ungas röster om våldsbejakande extremism* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2016). Delen om vänsterextremism, som du nu framför dig, är skriven av Måns Lundstedt, forskarassistent vid Södertörns högskola. Skriften riktar sig till dig som vill veta mer om våldsbejakande vänsterextremism och möter unga i ditt dagliga arbete eller genom ditt engagemang. Som komplement till skriften finns en podd där journalisten Karin Hållsten samtalar med författaren om innehållet i den här översikten. Du hittar podden på www.mucf.se.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

INNEHÅLL

Förord	2
Innehåll.....	3
Inledning.....	7
Arga unga män?	11
Genus, (o)jämlighet och politiskt våld i den vänsterautonoma rörelsen.....	11
Sammanfattning.....	11
Begreppsdefinitioner	15
Den våldsbejakande vänsterautonoma miljön.....	15
Ett utvidgat genusperspektiv.....	17
Den vänsterautonoma rörelsens historiska rötter.....	18
Internationella rötter.....	18
Den tidiga vänsterautonoma rörelsen i Sverige.....	18
Den vänsterautonoma rörelsen efter Göteborg 2001	19
Sammanfattning.....	20
Dagens vänsterautonoma rörelse.....	21
Aktuella konflikter.....	21
Centrala aktörer	21
Förbundet allt åt alla	22
Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF)	22
Revolutionära fronten.....	22
Övriga grupper.....	23
Geografisk spridning	23
Kön och ojämlikhet i den vänsterautonoma rörelsen	23
Den vänsterautonoma rörelsens sammansättning	23
Kön.....	24
Klass.....	24
Etnicitet.....	25
Sexualitet	25
Ålder.....	25
Ojämlighetsmönster i den vänsterautonoma rörelsen	25
Inre gränsdragningar	26

Rekryteringsprocesser och avhopp	27
Praktikernas betydelse	27
Ojämlighetens synlighet	28
Sammanfattning	29
Den vänsterautonoma rörelsen och övriga extremistmiljöer	30
Miljöernas sammansättning.....	30
Våld och kön	30
Demokratiarbete som förebyggande strategi	33
Sammanfattande diskussion	33
Referenser	36
Tryckta källor	36
Elektroniska källor	39

INLEDNING

Våldsbejakande extremism är ett allvarligt problem för demokratin. Våldet som extremistiska grupper eller personer använder och legitimerar som en politisk metod utmanar och hotar det demokratiska samhället.¹ I Sverige finns det i huvudsak tre våldsbejakande extremistiska rörelser: högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism.

Trots stora ideologiska olikheter mellan grupperna finns ett gemensamt drag som förenar dem i underkännandet av demokratiska principer och spelregler, vilket utgör ett hot mot grundläggande demokratiska värden. Våldet som dessa grupper riktar mot individer på grund av till exempel deras politiska eller religiösa övertygelse, etniska tillhörighet, sexuella läggning, könsuttryck eller könsidentitet är ett angrepp på principen om alla människors lika värde. Det är därför angeläget att med gemensamma krafter värna grundläggande demokratiska värderingar och respekten för mänskliga rättigheter. Detta är de viktigaste utgångspunkterna i arbetet för att minska grogrunden för våldsbejakande extremism (skr. 2014/15:144).

Att inkludera ett genusperspektiv i våldsförebyggande arbete, oavsett vilket våld det handlar om, är viktigt för att få perspektiv på vad som kan tänkas ligga bakom våldshandlingen och hur ett förebyggande arbete kan utvecklas. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015*² visar att risken för att utöva våld är 4,4 gånger större för killar som instämmer i stereotypa påståenden om könsroller jämfört med killar som inte instämmer i påståenden om vare sig stereotypa könsroller eller stereotypa normer. Kön är alltså en viktig variabel att ta i beaktande. Likaså gruppens betydelse. Grupptillhörighet har betydelse för maskulinitetskonstruktioner och våld. Att utöva våld inför "sin" grupp kan bekräfta den maskulina statusen, men det kan även vara så att lojaliteten till en grupp kan kräva ett våldsamt agerande (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a). Denna kunskap kan vara bra att ha med sig i våldsförebyggande arbete med unga.

Det är även viktigt att forma insatser kring faktorer som är möjliga att förändra. Kön i sig är en faktor som inte är möjlig att förändra som en del av ett våldsförebyggande arbete, däremot kan vi förändra hur vi skapar kön. Vi kan förändra de förväntningar som finns på hur killar respektive tjejer ska vara och hur dessa förväntningar bidrar till att killar och män i högre grad än tjejer och kvinnor utövar våld, både mot andra män och mot kvinnor. För att kunna göra detta behöver vi förstå hur normer kring maskulinitet och femininitet ser ut i olika grupper och hur dessa normer påverkar människors agerande.

Det är nödvändigt att arbetet med att förebygga våld, hot, kränkningar och trakasserier blir strategiskt och långsiktigt i landets kommuner samt att frågan om att förebygga våldsbejakande extremism innefattas i ett sammanhållet våldsförebyggande arbete.

¹ Det demokratiska samhället avser: "mänskliga rättigheter och demokratiska principer såsom de fastslagits i regeringsformen (RF) och i internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter utgör samhällets grundläggande värdegrund." (skr. 2014/15:144).

² Ungdomsenkäten genomfördes under våren och sommaren 2015. Enkäten gick ut till 5 000 slumpmässigt utvalda unga mellan 16 och 25 år som var bosatta i Sverige. Ungefär 45 procent av de unga besvarade enkäten och det är deras svar som utgör det statistiska underlaget.

Det handlar om att:

- förebygga risken att unga attraheras av våldsbejakande extremistiska miljöer
- förebygga stereotypa förståelser av könsroller
- minska risken för våldsutövande och hatbrott.

För att åstadkomma normförändringar behöver samhället arbeta aktivt med frågan. Handboken *Inget att vänta på* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014b) är ett verktyg för kommuner, organisationer och enskilda verksamheter att utveckla ett våldsförebyggande arbete med barn och unga utifrån en genusförändrande ansats. Inom ramen för ett sådant arbete bör även insatser för att förebygga våldsbejakande extremism ingå.

Det här är en av fyra skrifter om unga, genus och våldsbejakande extremism. Den fokuserar på *den våldsbejakande vänsterextremistiska rörelsen* och artikeln som följer är skriven av forskarassistent Måns Lundstedt under första kvartalet 2016. Författaren har omfattande erfarenhet av studier om vänsterradikala grupper. De senaste tre åren har han utfört observations- och intervjustudier i både Tyskland och Sverige. Han har varit delaktig i det internationella forskningsprojektet *Anarchists in Eastern and Western Europe* vid Södertörns högskola.

Artikeln är en kunskapssammanställning och utgår från existerande forskning och är ett viktigt komplement till tidigare myndighetspublikationer inom ämnet som i större utsträckning baserats på originalforskning eller journalistiska arbeten. Syftet med texten är att ge en grundläggande kunskap om våldsbejakande vänsterextremism utifrån ett intersektionellt perspektiv som kan vara ett stöd i att utveckla insatser för att förebygga våldsbejakande extremism.

De övriga tre skrifterna handlar om:

- ungas tankar om våldsbejakande extremism (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a)
- den våldsbejakande högerextrema miljön (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016b)
- den våldsbejakande islamistiska extremismmiljön (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016c).

Tillsammans ger de en bred bild av våldsbejakande extremism i Sverige utifrån ett ungdoms- och genusperspektiv. Den som läser alla tre skrifterna om de våldsbejakande miljöerna kan se att det finns skillnader mellan hur den våldsbejakande vänsterextrema miljön beskrivs och hur de våldsbejakande högerextrema och islamistiska miljöerna beskrivs. Det handlar dels om att beskrivningen av den våldsbejakande vänsterextrema miljön utgår från ett intersektionellt perspektiv medan de andra har ett snävare genusperspektiv, dels om att beskrivningen av den vänsterextrema miljön omfattar både våldsverkare, extremister och aktivister och därmed ger en bredare bild av miljön vilket förklaras vidare i den text som följer.

Utöver skrifterna finns också tre podcasts om respektive våldsbejakande vänsterextremism, högerextremism och våldsbejakande islamistisk extremism. De är inspelade tillsammans med författarna och du hittar dem på www.mucf.se

ARGA UNGA MÄN?

GENUS, (O)JÄMLIKHET OCH POLITISKT VÅLD I DEN VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSEN

Författare: Måns Lundstedt

SAMMANFATTNING

Den här artikeln är en kunskapsammanställning om den vänsterautonoma miljön ur ett intersektionellt perspektiv. Mer precist innebär det att titta på hur genus och andra sociala kategorier gör sig gällande i politiska grupper på den yttersta vänsterkanten, och hur detta i sin tur påverkar rekryterings- och handlingsmönster till sådana politiska miljöer. Artikeln tar ett brett grepp om den vänsterautonoma miljön eftersom den befintliga forskningen som ligger till grund för artikeln inte specifikt har tittat på våldsbejakande individer eller grupperingar. Den vänsterautonoma miljön kännetecknas av sin lösa sammansättning, med individer som rör sig mellan olika grupper och organisationer, och ett tillfälligt engagemang kopplat till särskilda sakfrågor där våldsinslag kan förekomma. I artikeln ges också en fördjupad historisk bakgrund för den vänsterautonoma rörelsen i sin helhet.

Vi kan konstatera att genus och andra aspekter av ojämlikhet genomgående varit viktiga frågor för den vänsterautonoma rörelsen. Förutom att rörelsen utåt formulerat klart feministiska och antirasistiska budskap har många av de debatter som förts internt kretsat kring vikten av att göra rörelsen tillgänglig och välkomnande för fler människor än den numerärt sett dominerande gruppen av unga vita män. Inte minst har dessa frågor lyfts av kvinnor och äldre deltagare.

Inom ramen för sådana interna diskussioner har också synen på våld ifrågasatts, då huvudsakligen våldsamma politiska praktiker setts som exkluderande och svåra att kombinera med en brett syftande politisk verksamhet. Delvis av den anledningen har miljön sedan en turbulent period i början och mitten av 2000-talet kommit att bli allt mindre våldsam, med följderna att grupper som tidigare kunnat kännetecknas utifrån sitt våldsanvändande fått minskad betydelse. Forskningen pekar över tid på en utveckling bort från våld och mot mer fredliga former av politisk påverkan.

Mellan den vänsterautonoma rörelsen och de andra så kallade extremismmiljöerna (vit makt- och jihadistmiljöerna) framstår ett antal viktiga skillnader. Den vänsterautonoma rörelsen är jämförelsevis heterogen, i synnerhet med avseende på kön. Avsaknaden av formell arbetsdelning, vilken skulle ha kunnat möjliggöra för män och kvinnor att placeras på olika platser i rörelsens organisationer, utgör en viktig faktor i det här sammanhanget. Det heterosexuellt färgade symbolspråk som präglar övriga miljöer, där kvinnor görs till passiva offer eller belöningar, är inte heller närvarande i den vänsterautonoma rörelsen. Tvärtom har forskningen sett hur intensiva interna debatter uppstått vid de tillfällen då verksamheten ansetts ha blivit för macho eller grabbig.

Avslutningsvis ges förslag på olika sätt att motarbeta radikaliserings i den vänsterautonoma rörelsen. Då forskningen pekar ut radikaliserings som en relationell process, det vill säga som något som sker successivt i mötet mellan olika grupper och individer, bör det endast vara i dessa möten som verkligt verksamma lösningar kan hittas. Empirisk forskning på den vänsterautonoma

miljön pekar specifikt ut mötet mellan individer och det representativa politiska systemet, till exempel genom parti- eller elevrådsengagemang, som källor till frustration och misstro. Även negativa möten med polisen framstår som centrala i aktivisternas politiska utvecklingsbanor.

Syftet med den här artikeln är att sammanställa tidigare forskning om genusmönster och jämställdhet inom den så kallade våldsbejakande vänsterautonoma rörelsen i Sverige. Innehållet utgår till största delen från redan existerande samhällsvetenskaplig forskning om den svenska vänsterautonoma rörelsen. Rörelsens historiska utveckling har sammanfattats i flera nyligen publicerade texter (Jacobsson & Sörbom 2015, Jämte & Sörbom 2016, Lundstedt 2016, Piotrowski & Wennerhag 2015) samt i Jan Jämtes mycket omfattande avhandling om antirasism och antifascism (2013).

Rörelsens våldsutövning har bland annat studerats av kriminologen Gunilla Guvå (2010) och sociologen Mattias Wahlström (2010, 2011), som på olika håll betonat betydelsen av samspelet mellan aktivister och poliser vid konfrontativa demonstrationer. Kriminologen Janne Flyghed (2013) har i sin tur visat på sambandet mellan unga aktivisters erfarenheter av representativa demokratiska institutioner och politiskt våldsutövande.

Förhållandet till genus- och sexualitetsfrågor i rörelsen har berörts av sociologen Cathrin Wasshede (2008, 2010) i en serie texter om den utomparlamentariska vänstern i Göteborg. Hos Wasshede, liksom hos den danska sociologen Ann-Dorte Christensen (2003, 2006, 2010), framhålls de interna konflikter som uppstått när feministiska och normöverskridande ideal mötts av machotendenser och konventionella könsmonster.

Genom att utgå från befintlig forskning om sociala rörelser avviker artikeln från tidigare statliga publikationer om våldsbejakande politisk extremism. Delvis på grund av det dåvarande forskningsläget har dessa i större utsträckning utgått från begränsad originalforskning (Statens medieråd 2013), journalistiska arbeten (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009, SOU 2013:81) eller polisens statistik (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009). Tillsammans med en bristande teoretisk förståelse för sociala rörelser har detta inneburit att betydelsen av rörelsens interna liv och dynamiker har underskattats.

Artikeln inleds med en serie begreppsdefinitioner. Först presenteras ämnesområdet, den våldsbejakande vänsterautonoma rörelsen. Här presenteras hur begreppet ska tolkas samt några av de begränsningar och komplikationer som följer av en sådan tolkning. Därefter följer en kort genomgång av det intersektionella perspektiv som ligger till grund för artikeln.

I artikelns andra kapitel ges en historisk bakgrund till den vänsterautonoma rörelsen. Här presenteras rörelsens internationella rötter och hur dessa har etablerats och utvecklats i Sverige. Kapitel tre handlar om rörelsens nuvarande utseende, med fokus på aktuella politiska konflikter och några av dess aktörer.

Kapitel fyra anlägger ett intersektionellt perspektiv på rörelsen. Detta sker från två vinklar. Först görs en genomgång av rörelsens sammansättning i termer av genus, etnicitet, klass och ålder. Därefter följer en analys av hur sådana sociala kategorier gör sig gällande i rörelsens verksamhet. Här tar vi också upp deltagarnas egna sätt att bemöta konflikter mellan teori och praxis när frihetliga ideal möter förtryckande interna strukturer.

I kapitel fem vänds blicken mot andra miljöer som ingår i regeringens förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Fokus läggs här på de omfattande skillnaderna mellan å ena sidan den vänsterautonoma rörelsens jämlikhetsideal och de uttryckligen patriarkala strukturerna i vit makt- och jihadistmiljöerna. Kapitel sex summerar artikelns innehåll och föreslår strategier för att undvika eller mildra politisk radikaliserings.

BEGREPPSDEFINITIONER

Här följer en beskrivning av hur begreppet våldsbejakande har hanterats kopplat till den vänsterautonoma miljön. Vi ger även en beskrivning av hur genusperspektivet använts i beskrivningen av den våldsbejakande vänsterautonoma miljön. Denna beskrivning kan vara en bra grund för den fortsatta läsningen.

DEN VÅLDSBEJAKANDE VÄNSTERAUTONOMA MILJÖN

Den här artikeln studerar vad som av Säkerhetspolisen och senare års regeringar kallats *den våldsbejakande vänsterautonoma miljön* (jfr Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009, Statens medieråd 2013, SOU 2013:81). I ljuset av den forskning som gjorts inom ämnet kräver denna rubricering åtminstone två förtydliganden. För det första behöver vi veta vad vi menar när vi kallar en miljö för *våldsbejakande*. För det andra behöver vi en gångbar definition av *den vänsterautonoma miljön*.

I tidigare myndighetstexter har våldsbejakande definierats på minst två olika sätt. För det första åsyftas grupper och personer som med ideologiskt motiverat våld eller hot om våld direkt *angriper* personer eller organisationer. För det andra inkluderas grupper och personer som *stödjer* ideologiskt motiverat våld (Statens medieråd 2013). I förlängningen anses båda typerna utgöra potentiella hot mot det representativa demokratiska systemet. På grund av den begreppsliga tvetydighet som åstadkoms av denna mycket omfattande definition kommer ordet våldsbejakande inte att användas i artikeln. Det är dessutom tveksamt huruvida en politisk rörelse bör definieras utifrån sin eventuella våldsanvändning, då våldsamma strategier kan utföras och utförs av en mycket bred skara politiska aktörer (Alimi, Demetriou & Bosi 2015). I fortsättningen kommer artikeln därmed att behandla den vänsterautonoma rörelsen i sin helhet.

Vad som avses med *den vänsterautonoma rörelsen* är inte heller helt lätt att avgöra. I forskningen har man ofta ställt sig frågan om huruvida de vänsterautonoma är att betrakta som en politiskt influerad subkultur eller som en social rörelse. Forskarnas slutsatser tenderar att placera gruppen mitt emellan respektive läger (jfr Liliequist 2001, Schwarzmeier 2001). För att undvika att avpolitisera de vänsterautonoma och deras syften kommer den här artikeln dock konsekvent att betrakta dem som en *social rörelse* med meningsfulla, om än skiftande, politiska målsättningar.³

När vi i artikeln betraktar de vänsterautonoma som en rörelse med politiska målsättningar måste det också kunna preciseras vad dessa består i. I forskningen har den vänsterautonoma

³ Betydelsen bakom uttrycket *social rörelse* har skiftat kraftigt ända sedan det började användas omkring förra sekelskiftet. I artikeln avser begreppet ett löst sammansatt kollektiv, uppbyggt av informella nätverk mellan individer och organisationer, som gemensamt ställer politiska krav på en yttre part. I en social rörelse formulerar människor tillsammans nya föreställningar om hur samhället bäst bör organiseras och utarbetar strategier för hur man ska få gehör för sina krav (Jamison 2006). Ibland innebär det här att man demonstrerar, ibland att man skriver debattartiklar eller uppvaktar politiker. I ett fåtal fall (i synnerhet i Sverige) tar man till politiskt våld. Förekomsten av politiskt våld är givetvis delvis beroende av de föreställningar som rörelsens deltagare bär på, men beslutet att fysiskt konfrontera en motståndare bör till syvende och sist betraktas som ett strategiskt val, fattat mot bakgrund av tidigare erfarenheter i mötet med dessa motståndare.

rörelsen ibland beskrivits med beteckningen *radikal frihetlig vänster* (jfr Jacobsson & Sörbom 2015, Piotrowski & Wennerhag 2015). Den radikala frihetliga vänstern kännetecknas av antikapitalistiska och antiauktoritära hållningar, med sin ideologiska bas i olika tolkningar av kommunism och anarkism. Rörelsens radikalitet avser en samhällsanalys som säger att fullständig jämlikhet och frigörelse endast kan uppfyllas genom total omvandling av samhällsförhållandena (Jämte 2013). Det yttersta målet för den politiska verksamheten är, grovt uttryckt, ett samhälle där den privata äganderätten ersatts av kollektiv bruksrätt, och där representativ politik bytts ut mot direktdemokratiska former. Ett typiskt ledord är *”åt var och en efter behov, av var och en efter förmåga”*. Till skillnad från de andra grupperna som omfattas av kategorin våldsbejakande extremism förs kampen för alla människor, snarare än för en särskild religiös eller etnisk/nationell grupp (se Andersson 2013).

Tidigare forskning ger stor uppmärksamhet åt rörelsens flytande och antihierarkiska karaktär (jfr Andersson 2013, Katsiaficas 2006, Leach 2007, Wahlström 2011). Till skillnad från många andra sociala rörelser har den vänsterautonoma rörelsen inte mer än tillfälligtvis kunnat definieras av någon central organisation, några talespersoner, eller någon enskild social konflikt. Dessutom har rörelsens mer framstående grupper ofta varit löst organiserade, med stora lokala och regionala skillnader. Det här får som konsekvens att det egentligen aldrig går att tala om någon enhetlig politisk miljö med klara gränsdragningar mellan in- och utsida eller mellan centrum och periferi. I stället tvingas vi tala om tendenser och ögonblicksbilder i en politisk miljö som ständigt rör sig åt flera håll på samma gång (Wahlström 2011).

De politiska tendenser som ryms inom rörelsen visar på stor spännvidd. Grupper som ägnar sig åt studiecirklar och gatuteater överlappar sådana som sysslar med husockupationer och våldsamt antifascism.⁴

Feminism och antirasism placeras sida vid sida med motståndet mot kapitalismen, både teoretiskt och praktiskt (Jämte 2013). Det är inte heller ovanligt att personer som principiellt är motståndare till den rådande formen för politisk demokrati röstar i allmänna val, eller på andra sätt går till de politiska institutionernas försvar (Piotrowski & Wennerhag 2015). Omöjligheten som ligger i att isolera grupper som huvudsakligen ägnar sig åt våldsamt och antiparlamentarisk aktivism gör att denna artikel fortsättningsvis kommer att handla om den vänsterautonoma rörelsen i sin helhet (jfr Andersson 2013, Flyghed 2013).

⁴ *Antifascism* gäller här den del av den vänsterautonoma miljöns politiska praktik som riktar sig mot rasism och högerextrema grupper. I viss mån är det en förenkling, men det underlättar distinktionen mellan olika typer av autonom politik. När vi i artikeln talar om *antifascister* avses alltså vänsterautonoma aktivister som är engagerade i sådana frågor.

De flesta är överens om att kön⁵ spelar en mycket stor roll i vår gemensamma vardag. Vilket kön du tillskrivs får stora konsekvenser för vad du kan ägna dig åt i livet, för hur ditt arbete värderas och för hur dina handlingar tolkas. Trots könets omfattande betydelse är det dock svårt att säga vad det egentligen är.

I den här artikeln behandlar vi kön som en social produkt (se Butler [1991] 1999). Ett samhälles förståelse av vad kön är skiftar hela tiden och dessa skiftningar hänger i sin tur ihop med större samhällsprocesser. Sådant som vore otänkbart för kvinnor eller män att ägna sig åt för hundra år sedan är idag fullt "normalt" och vice versa. I olika kulturer och i olika tider har det dessutom funnits många olika förståelser för var gränsen mellan kvinnor och män ska dras och för huruvida det verkligen bara kan finnas två köns kategorier (Rydström & Tjeder 2009).

I nära relation till ett samhälles förståelse av kön ligger föreställningar om sexualitet. Forskningen har visat hur heterosexualiteten som norm både bygger på och förstärker föreställningar om kvinnor och män som motsatta kategorier (Butler [1991] 1999). Att uttrycka sin maskulinitet är därmed ofta likställt med att hävda sin heterosexualitet. Det här blir viktigt om man vill förstå könsdimensioner av våldsutövande. Som ett exempel kan nämnas hur det våld som utövas av män ofta syftar till att motbevisa anklagelser om homosexualitet, eller om att etablera "passande" heterosexuella relationer gentemot kvinnor, antingen genom kontroll eller genom beskydd (jfr. Ungdomsstyrelsen 2013).

Könets betydelse varierar i förhållande till andra maktordningar. Exempel på sådana ordningar kan vara etnicitet, klass eller ålder. Även om alla maktordningar är självständiga i någon mån, är det endast när de betraktas tillsammans som deras fulla betydelse framgår (jfr. Crenshaw 1994, Yuval-Davis 2006). Det här sättet att förstå hur sociala strukturer samspelar brukar kallas *intersektionalitet*. Om vi vill förstå olika personers villkor och upplevelser i ett givet socialt sammanhang är till exempel ung man med svensk bakgrund något helt annat än äldre man född i Chile, trots att könstillhörigheten kan tyckas vara densamma. I artikeln strävar vi efter att omfatta dessa möten mellan olika maktordningar och iakttar därför även betydelsen av ålder, etnisk/nationell bakgrund, sexualitet och klass.

Då analysen enbart bygger på resultat som publicerats i tidigare forskning ges begränsade möjligheter att diskutera alla de olika maktordningar som gör sig gällande i verkligheten. Det här beror helt enkelt på att vi i artikeln behövt anpassa oss till vad andra författare beskrivit och publicerat. Detta har bland annat lett till att frågor om sexualitet och etnicitet endast kunnat hanteras i begränsad utsträckning.

⁵ I rapporten kommer ordet *kön* att användas istället för *genus*. I linje med de senaste decenniernas genusvetenskapliga utveckling betraktar rapporten också "biologiskt" kön som en social produkt, med följden att *genus* blir ett överflödigt begrepp (se Butler [1991] 1999). Kön ligger dessutom närmare vardagsspråket. Rapporten behåller dock ordet *genusperspektiv* för att inte krångla till läsandet med det mycket ovanligare begreppet *könsperspektiv*.

DEN VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSENS HISTORISKA RÖTTER

INTERNATIONELLA RÖTTER

Rötterna till det som vi i dag kallar den autonoma rörelsen brukar vanligen placeras i såväl 60- som 70-talets Italien och Tyskland (jfr Katsiaticas 2006). Ur 60-talets freds- och miljörörelser, liksom ur den dåtida feministiska rörelsen, kom grupper som ansåg att samhällsförändring krävde direkt handling, utan representativa instanser (Peterson 2001). I vissa fall ledde detta till att alternativkulturella former upprättades, till exempel ekobyar och självständiga kulturhus. I andra fall ledde det till mer konfrontativa metoder bland annat sabotage, poliskonfrontationer och husockupationer.

De mest radikala av dessa aktivister kom så småningom att betecknas som *autonoma*. Genom det sena 70- och tidiga 80-talets europeiska punkscen spreds idéer, stilar och kontakter från ett ockuperat hus till nästa. Som tidigare stred man mot kärnvapen, imperialism och patriarkat, ofta som en radikalare del av de bredare rörelser man från början kommit ur. I Skandinavien var Danmark den främsta skådeplatsen för dessa tidiga uttryck för den vänsterautonoma rörelsen. När rörelsen så småningom spred sig till Sverige skedde detta också till stor del genom danska kontakter (se Jämte & Sörbom 2016, Pries 2008, Thörn 2013).

DEN TIDIGA VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSEN I SVERIGE

Först vid 80-talets slut fick autonoma idéer fäste i Sverige. I Stockholm, Malmö och Göteborg kom en ung generation aktivister som influerats av danska husockupanter att radikalisera en annars pacifistisk anarkistisk rörelse. Den svenska vänsterautonoma rörelsens första uttryck utgjordes av husockupationer, brandstuckna Shellmackar (en del i en internationell kampanj mot företag som stödde apartheid) och konfrontationer med personer ur vit makt-miljön (Jämte & Sörbom 2016).

Redan under 90-talets första år etablerades några av rörelsens mest välbekanta organisations- och nätverksnamn. År 1993 bildades både *Antifascistisk aktion (AFA)* och *Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF)* (se Jämte & Sörbom 2016). Liksom tidigare i Europa drevs den löst sammanhållna rörelsens ideologiska linje dock till lika stor del i bredare samarbeten, till exempel i miljögruppers motstånd mot Öresundsbron och mot vägprojekt i Stockholm (se Stahre 2004).

Störst uppmärksamhet lär den vänsterautonoma rörelsen fått i sin roll som den radikala delen av den globala rättviserörelsen. Genom spektakulära och storskaliga aktioner, däribland blockaden av WTO-mötet i Seattle 1999⁶ och andra aktioner i anslutning till toppmöten de följande två åren, etablerades "*det svarta blocket*" som en internationell symbol för den radikala vänstern (Katsiaticas 2006, Wåg 2011). Detta gällde även i Sverige, där AFA:s inblandning i händelserna kring EU-toppmötet i Göteborg 2001⁷ gavs stort medieutrymme (Wijk 2002).

⁶ Vid WTO-mötet i Seattle menade demonstranterna att världshandelsorganisationen gick storföretagens ärenden istället för att värna företagens anställda och miljön.

⁷ Det svarta blocket är en medial benämning på maskerade anarkistiska demonstranter som var särskilt framträdande under WTO-mötet i Seattle och under Göteborgskravallerna.

Den uppmärksamhet som AFA fick efter Göteborgskravallerna medförde stora konsekvenser för hela den vänsterautonoma rörelsen. Efter kravallerna på Avenyn var polisen, massmedierna och etablerade politiker ense om de autonomas skuld i saken (Wijk 2002). När detta skedde tog många andra vänsterorganisationer avstånd från rörelsen som därmed tillfälligt isolerades från det större politiska landskapet (Liliequist 2002).

DEN VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSEN EFTER GÖTEBORG 2001

Det tidiga 00-talet präglades av två parallella tendenser inom den svenska vänsterautonoma rörelsen. Å ena sidan fanns det grupper som menade att rörelsen borde bli mer hårdför i förhållande till statlig repression och fortsatt nynazistiskt våld. Å andra sidan fanns det de som menade att det politiska landskapet förändrats på ett sådant sätt att man behövde utveckla nya sätt att arbeta. Bland de förstnämnda kom grupper som *Revolutionära fronten* (se Jämte 2013), medan det bland övriga fanns tendenser som tog sig uttryck i det som senare kommit att kallas *vändningen mot vardagen* (se Müller [2009] 2011). Även om dessa två utvecklingslinjer delvis följde organisatoriska gränser, skedde debatten om dem även inom de olika grupperna (se Jämte 2013).

Vändningen mot vardagen var en reaktion mot den globala rättviserörelsens och den autonoma vänsterns abstrakta och svåruppnådda politiska målsättningar. Som i många andra länder (Pleyers 2010) försökte svenska autonoma att förflytta sin verksamhet till det egna grannskapet eller den egna arbetsplatsen, med lägre trösklar för medverkan. Man kritiserade den så kallade *aktivistrollen* och menade att vänsteraktivister i första hand borde betrakta sig själva som en del av arbetarklassen, snarare än som professionella aktivister. Målsättningen var att omskapa den vänsterautonoma rörelsen som en trovärdig, legitim och effektiv politisk kraft, även för dem som inte i första hand ville ägna sig åt gatustrider med polisen (Jacobsson & Sörbom 2015, Lundstedt 2016, Müller [2009] 2011).

Ur vändningen mot vardagen kom bland annat gruppen *Planka.nu* (Jacobsson & Sörbom 2015) och en mängd namnlösa grannskapsgrupper. Utvecklingen hade också stor betydelse för etablerade grupper, inte minst Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF), som i större utsträckning kom att kritisera aktivistmentaliteter och spektakulära politiska aktioner (Lundstedt 2016). En konsekvens av denna utveckling var att delar av den vänsterautonoma rörelsen blev "osynliga", då tyngdpunkten i de politiska strategierna förflyttades från demonstrationer och skadegörelse till fildelning, plankning, arbetsplatsorganisering och opinionsarbete (Jacobsson & Sörbom 2015).

Som redan nämnts rymde 00-talet dock även en tendens i riktning mot eskalerad våldsanvändning. Ända sedan 90-talet hade ett slags kapprustningskrig förts mellan nynazistiska och antifascistiska grupper, med ökande våldsnivåer på båda sidor (Jämte 2013, Säkerhetspolisen 2014). En symbol för denna utveckling var de ibland våldsamma demonstrationerna mot de högerextrema Salemmarschern som var årligen återkommande mellan 2000 och 2010 i södra Stockholm. De blev en slags årlig mötesplats för den svenska vänsterautonoma miljön (Guvå 2010, Jämte 2013, Wahlström 2011). Salemmarschern utgjorde också, liksom den globala rättviserörelsens toppmötesprotester, ett tillfälle för svenska aktivister att komma i kontakt med tillresta autonoma från övriga Nordeuropa (Wahlström 2010).

Den täta förekomsten av antifascistiska aktioner innebar att Antifascistisk aktion (AFA) och i viss mån Revolutionära fronten gjordes till ett slags fanbärare för den vänsterautonoma rörelsen i

sin helhet. Våldet och de avancerade säkerhetsrutiner som krävdes för att ägna sig åt riskfyllda aktioner innebar dock att det avstånd som uppstått mellan den vänsterautonoma rörelsen och den bredare vänstern redan vid 00-talets början växte sig allt större (Jämte 2013). När vit maktmiljöns fysiska närvaro minskade ledde detta till att många förändrade eller avbröt sitt engagemang i den antifascistiska rörelsen och successivt gick in i andra typer av politiska projekt (Jämte 2013). Den tendens inom rörelsen som förordade eskalering försvagades därmed avsevärt.

En rikstäckande våg av husockupationer avslutade 00-talet. Med start i Umeå, Göteborg och Nyköping kom omkring 40 hus att ockuperas under 2008 och 2009 (Lundstedt 2016). Denna process signalerade ett skifte i den vänsterautonoma rörelsens intresse i riktning mot frågor om stadsrummet, gemensamt ägande och villkoren för demokratiskt inflytande i stadsutvecklingsprocesser (Lundstedt 2016, Stahre 2014). En konsekvens av ockupationsvågen var att rörelsen delvis rörde sig tillbaka mot de breda och tvärideologiska allianser som funnits under 90-talet. Ett belysande exempel är den tillfälliga gruppen *Rädda Aspudsbadet* som genom ockupation, opinionsbildning och formella kontakter med kommunen försökte rädda ett rivningshotat badhus i Stockholmsförorten Aspudden (Jacobsson & Sörbom 2015). I det sena 00-talets utveckling kan vi se hur vändningen mot vardagen, som från början var en av flera tendenser i den vänsterautonoma rörelsen, har kommit att omdefiniera hela rörelsens metoder, medel och mål.

De intresseförskjutningar som skett avspeglas också i rörelsens relation till politiskt våld. *Utövande* av våld har ersatts av *förståelse* (Jacobsson & Sörbom 2015). Detta innebär att flera grupper, även om de numera sällan eller aldrig själva utövar fysiskt våld, kan försvara sådana som gör det (Jämte & Sörbom 2015). I 2011 års verksamhetsberättelse betraktar Säpo för sista gången (hittills) den vänsterautonoma rörelsen som ett reellt hot mot det demokratiska statskicket grundläggande funktioner (se Säkerhetspolisen 2012, 2013, 2014, 2015). Rörelsen kvarstår dock som ett *potentiellt* hot, med särskilt utrymme i Säpos rapportering (Säkerhetspolisen 2015).

SAMMANFATTNING

Ovanstående avsnitt har beskrivit den vänsterautonoma miljöns historia, från slutet av 60-talet och fram till i dag. Efter 20 års utveckling inom ramen för olika sociala rörelser i hela Europa kom autonoma tendenser vid slutet av 80-talet att förankras i Sverige. Den vänsterautonoma rörelsen präglades i Sverige inledningsvis av kampen mot apartheid och svenska nynazister samt av husockupationer. På 90-talet bildades de första namnkunniga autonoma grupperna Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF) och Antifascistisk aktion (AFA).

Vänsterautonoma politiska tendenser kunde dock även hittas på annat håll, bland annat i miljörörelsen. Mot slutet av 90-talet och under större delen av 00-talet förstärktes den autonoma miljöns självständighet gentemot det vidare vänsterpolitiska landskapet och perioden präglades främst av olika antifascistiska uttryck. Sedan det sena 00-talet har antifascismen ersatts av frågor om stadsrummet och dess användning. Den här skiftningen har i sin tur skett i samband med en rörelse i riktning bort från politiskt våld som kampmedel.

DAGENS VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSE

Ovanstående genomgång har kortfattat berört de utvecklingslinjer som lett fram till rörelsens nuvarande utseende. I detta avsnitt ges en avslutande presentation av hur rörelsen ser ut och fungerar i dag. Först presenteras aktuella konflikter och därefter några av de grupper som varit mest framträdande de senaste åren.

AKTUELLA KONFLIKTER

Som vi nämnt tidigare har 2010-talet präglats av frågor om stadsrummet. Till exempel har grupper med förankring i den vänsterautonoma rörelsen på olika håll gett sig in i frågor om utförsäljningar, stadsplanering i arbetarklassområden, privatisering av det offentliga rummet och kulturlivets villkor (se Lundstedt 2016). För några år sedan uppmärksammades också storstädernas segregationsproblem genom så kallade överklassafaris, guidade bussturer genom Stockholm, Göteborg och Malmös rikaste förorter (Stahre 2014). Också det kontinuerliga arbetet för fri kollektivtrafik som främst utförts i Stockholm inom ramen för Planka.nu har kopplats till rörelsen (Jacobsson & Sörbom 2015).

Vi har under de senaste åren också sett nya exempel på antifascism och antirasism. Under valåret 2014 arrangerades mängder av motdemonstrationer, främst mot Svenskarnas parti och Sverigedemokraterna, där radikala grupper samarbetade med andra aktörer. Dessa händelser har ägnats stort intresse av Säpo, då de ofta inneburit flera fall av ohörsamhet och annan politiskt motiverad brottslighet (Säkerhetspolisen 2015). De uppmärksammade händelserna i Stockholmsförorten Kärrtorp 2013, då ett antal högerextrema attackerade en demonstration och därefter råkade i strid med antifascister, utgör ett annat exempel på antifascistiska aktiviteter.

Vid sidan om dessa finns ett antal frågor som varit av lokal eller tillfällig art. Under valåret 2014 sjösattes anonymt en kampanj med namnet *365-rörelsen* som genom mindre skadegörelseaktioner syftade till att kritisera den representativa demokratin. Med start samma år har vänsterautonoma, främst i Umeå och Malmö, samarbetat med andra grupper för att i en kombination av civil olydnad, hjälp- och opinionsarbete stärka utsatta EU-migranternas situation. När flyktingströmmarna från Syrien började uppmärksammas hösten 2015 tycks det också ha varit många personer ur rörelsen som anslöt sig till hjälparbetet, även om det successivt kommit att upptas av mer specialiserade organisationer.

I och med att rörelsens fokus förflyttats till närområdet tycks betydelsen av internationella samarbetena ha minskat. De toppmötesprotester och antifascistiska motdemonstrationer som utgjorde internationella mötesplatser under 00-talet har inte ersatts av motsvarande former och i de större europeiska nätverken av autonoma grupper saknas svensk representation.⁸

CENTRALA AKTÖRER

Att i det här sammanhanget lista de grupper som tillhör den vänsterautonoma rörelsen är inte oproblematiskt. För det första är aktiviteten teoretiskt snårig, då det fattas formella kriterier för deltagande i en social rörelse. Sociala rörelser kännetecknas trots allt av sin flytande och

⁸ Se www.beyondeurope.net, www.thecommuneofeurope.org.

informella karaktär. För det andra finns det en risk att grupper – och än viktigare deras medlemmar – stämplas som samhällsfarliga på något sätt. Det bör därför understrykas att följande tre grupper endast nämns på grund av hur de illustrerar olika tendenser inom den vänsterautonoma rörelsen, en rörelse som de antingen själva aktivt identifierar sig med, eller som tidigare forskning skrivit in dem i. De allra flesta av deltagarna ägnar sig sällan eller aldrig åt politiskt våld och deras målsättningar varierar avsevärt.

FÖRBUNDET ALLT ÅT ALLA

Förbundet allt åt alla bildades i Malmö och Göteborg 2009. Gruppen startades av personer ur den vänsterautonoma miljön som ville ägna sig åt just den typ av lokalt förankrad politisk kamp som beskrivits i genomgången av rörelsens historia. Organisationens idéprogram är mycket kort, och förkunnar att man *”arbetar i de kamper som för arbetarklassen samman”*.⁹ Organisationen är landsomspännande, med ett tiotal lokala grupper från Umeå i norr till Malmö i söder. Gruppens mest omskrivna verksamhet har troligtvis varit de överklassafaris som nämndes ovan, men man har även arbetat med utsatta EU-migranter, organiserat breda mobiliseringar mot rasistiska demonstrationer och mycket annat.

SYNDIKALISTISKA UNGDOMSFÖRBUNDET (SUF)

Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF) bildades 1993 och har sedan dess varit en viktig del av den vänsterautonoma miljön. Trots namnet är SUF inte formellt att betrakta som SAC:s¹⁰ eller någon annan syndikalistisk organisations ungdomsgrupp, även om samarbeten förekommer.¹¹ Liksom Förbundet allt åt alla finns SUF över hela landet, även om de lokala grupperna på grund av organisationens ungdomspolicy tenderar att ha relativt kort livstid. Den snabba genomströmningen av deltagare har inneburit att SUF:s verksamhet hela tiden varit känslig för generationsskiften, vilket kunnat leda till snabba förändringar av de olika lokalgruppernas verksamhet. Än i dag är SUF kanske mest kända för 2006 -års osynliga partiet-kampanj, där man genom hot och skadegörelse mot etablerade politiska partier riktade kritik mot den representativa demokratin. Man har dock även ägnat sig åt piratkopiering av kurslitteratur, facklig hjälp till ungdomar och många av de andra frågorna som på senare år engagerat den bredare vänsterautonoma miljön (Lundstedt 2016).

REVOLUTIONÄRA FRONTEN

Den grupp som fått mest uppmärksamhet på senare år är troligtvis *Revolutionära fronten*. Som redan nämnts grundades organisationen i efterdyningarna av Göteborgskravallerna 2001, som en del av den tendens inom rörelsen som förordade en mer hårdför aktivism. Till skillnad från de tidigare nämnda grupperna ställde Revolutionära fronten förhållandevis höga krav på sina medlemmar. I gruppens stadgar konstaterades till exempel att alla Revolutionära frontens interna förehavanden skulle betraktas som hemliga och att medlemmar inte fick vara engagerade

⁹ www.alltatalla.se.

¹⁰ Svenska arbetares centralorganisation (SAC) är Sveriges äldsta och största syndikalistiska fackförening.

¹¹ Se www.suf.cc.

i några andra politiska grupper (Andersson 2013). Under sina fjorton år som aktiva ägnade sig Revolutionära fronten främst åt militant (men småskalig) antifascism, i synnerhet i Mälardalsområdet (Säkerhetspolisen 2014). I slutet av 2015 lade Revolutionära fronten ned sin verksamhet.¹²

ÖVRIGA GRUPPER

Utöver ovanstående finns också ett antal enfrågeorganisationer med rötter i den vänsterautonoma miljön. Till dessa räknas asylrättsorganisationen *Ingen människa är illegal*, med åtta lokala grupper (de flesta i södra Sverige) samt Stockholms- och Göteborgsbaserade Planka.nu (Jacobsson & Sörbom 2015). I det här sammanhanget kan även Antifascistisk aktion (AFA) nämnas, vars verksamhet idag främst består i researcharbete och enstaka attacker mot högerextrema grupper (Jämte 2013). På lokal nivå finns mindre grupper som engagerar sig i frågor om feminism, klimat, hbtq-personers situation, fånghjälp och annat.

GEOGRAFISK SPRIDNING

Under sina dryga tre decennier tycks den vänsterautonoma miljön successivt ha centraliserats till landets storstadsregioner. Detta understryks också av Säkerhetspolisens statistik över politiskt motiverad brottslighet (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009). Detta kan delvis vara en konsekvens av rörelsens förändrade prioriteringar, där direkt motstånd mot högerextrema individer och grupper ersatts av engagemang i påtagligt urbana frågor, vilket talar till storstädernas fördel. Vad som är orsak och vad som är verkan i det här sammanhanget är dock svårt att avgöra.

KÖN OCH OJÄMLIKHET I DEN VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSEN

Som antiauktoritär och antihierarkisk politisk miljö upptar frågor om jämlikhet en central plats i den vänsterautonoma rörelsens idévärld (se Wasshede 2010). I Säpos beskrivning av rörelsen lyfts motståndet mot rasismen och patriarkatet fram som grundläggande kännetecken, tillsammans med kampen mot klassamhället (jfr Säkerhetspolisen 2015). Mot denna bakgrund blir det intressant att se hur rörelsen behandlar ojämlikhet i praktiken, inte minst ur ett intersektionellt perspektiv. Följande genomgång kommer därför, när så är möjligt, att undersöka hur olika sociala kategorier (kön, etnicitet, ålder etcetera) samspelar i utformningen av rörelsen och dess aktiviteter.

DEN VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSENS SAMMANSÄTTNING

Några fullständiga genomgångar av den autonoma miljöns sammansättning går inte att hitta. Delvis beror detta på rörelsens organisationsstruktur, där personers deltagande snarare består av ett skiftande mönster av närhet och avstånd till tillfälliga kärngrupper än av formellt medlemskap i en uppsättning centrala organisationer (se Andersson 2013, Katsiaficas 2006). Således är frågan om huruvida en person är eller inte är en del av rörelsen mer eller mindre omöjlig att besvara på ett tillfredsställande sätt. Däremot kan jämförelser mellan olika författares undersökningar ge en

¹² https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=887630927981710&id=381394458605362.

ungefärlig bild av vilka sorters personer som vid olika tidpunkter deltagit i miljöns inre kretsar. På en sådan grund presenteras nu den vänsterautonoma rörelsens sammansättning i termer av kön, klass, etnicitet och ålder.

KÖN

Kön är troligen den skiljelinje som tydligast beskrivits i tidigare redogörelser för den vänsterautonoma rörelsen. I Säkerhetspolisens statistik presenteras könsfördelningen som 75 procent män mot 25 procent kvinnor (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009). I Säkerhetspolisens statistik presenteras dock endast sådana personer som ägnat sig åt misstänkt brottslighet (både politiskt motiverad och icke-politiskt motiverad brottslighet). Detta är att betrakta som en avsevärd begränsning när vi vill beskriva könsfördelningen inom miljön. Sett till den vänsterautonoma rörelsen i stort, det vill säga den bredare kontext där även de som inte är kriminellt belastade ingår, tycks kvinnorna bara vara något färre än männen (jfr Flyghed 2013, Jacobsson & Sörbom 2015, Jämte 2013, Wennerhag, Holm, Lindgren, Nordvall & Sörbom 2006). Detta avspeglar svenskt politiskt deltagande i stort, där män i lite högre grad än kvinnor är engagerade (se Oskarsson 1999, Wennerhag et al. 2006).

Till skillnad från i många andra sociala miljöer utgör problematiseringen av heteronormativa könsmönster en grundpelare i stora delar av den vänsterautonoma miljön (se Wasshede 2010). Detta innebär att interna debatter ofta uppstår när någon del av verksamheten blir alltför präglad av traditionella könsroller. Det här blev påtagligt i anslutning till den tendens mot ökat våldsanvändande som syntes efter Göteborgskravallerna, då delar av rörelsen anklagades för att ha utvecklat en påtagligt maskulin machokultur (Wasshede 2008).

KLASS

Rörelsens klassmässiga sammansättning är svårare att bedöma. En genomgång av tidigare forskning ger vid handen att de individer som intervjuats ofta kommer från ekonomiskt eller utbildningsmässigt relativt starka bakgrunder. Dessa personer har inte sällan pågående eller avslutad eftergymnasial utbildning, eller planerar att inleda en sådan i framtiden. Denna information är dock långt ifrån tillförlitlig, då ett välkänt faktum inom samhällsvetenskapen är att forskare lättare får kontakt med människor som delar deras egen sociala bakgrund.

Den idédebatt som delade den vänsterautonoma rörelsen efter Göteborgskravallerna 2001 utgick delvis ifrån konflikter grundade i klass. Den sida som förordade våldseskalering (bland annat Revolutionära fronten) strävade bort från de grupper som man ansåg uteslöt utomstående genom sina akademiska teoretiska analyser. Detta sammanföll med ett förnyat fokus på klassfrågor och arbetarklassens villkor (Jämte 2013).

ETNICITET

Tidigare forskning har inte speciellt mycket att säga om den etniska sammansättningen av rörelsen. Vid första anblicken tycks den autonoma vänstern dock vara och ha varit en etniskt homogen miljö. De allra flesta personer som beskrivs i forskningens material (i den mån detta presenteras) har svensk bakgrund. Samtidigt har det funnits specifika uttryck för invandrades organisering i rörelsen, i form av både interna debatter och separatistisk organisering bland aktivister med invandrarbakgrund (Jämte 2013).

SEXUALITET

Det vi vet om den etniska sammansättningen påminner på många sätt om det som finns skrivet om sexuella identiteter i rörelsen. Liksom på ovanstående område har det funnits både separatistisk organisering och problematiserande diskussioner (Wasshede 2010), samtidigt som det inte finns särskilt mycket skrivet om hur sammansättningen verkligen ser ut. Som vi utvecklar nedan är dock ett kritiskt förhållningssätt gentemot heterosexualitet och heteronormativitet vanligt förekommande. Detta hänger i sin tur samman med den strävan bort från heteronormativt definierade genusnormer som beskrivits i avsnittet om rörelsens könssammansättning.

ÅLDER

I de rapporter som publicerats från myndighetshåll presenteras den vänsterautonoma miljön ofta som en ungdomsrörelse (jfr. Brottsförebyggande rådet & Säkerhetspolisen 2009). Även i forskningen har miljön beskrivits på detta vis (Flyghed 2013, Jämte & Sörbom 2016, Peterson 1997, 2001). Den typiska vägen in i rörelsen sägs enligt kriminologen Janne Flyghed gå från ett tidigt uppvaknande, via besvikelser i mötet med det representativa samhällets instanser, till personlig radikaliserings och till sist aktivt deltagande i radikala grupper (Flyghed 2013, se Brottsförebyggande rådet & Säkerhetspolisen 2009).

Bilden av den vänsterautonoma miljön som en ungdomsrörelse tycks med andra ord ha haft bäring. Det kan dock diskuteras huruvida den ännu är fullständigt giltig. Den utveckling som kunnat observeras de senaste åren, där man tonat ned det riskfyllda och spektakulära för att istället ägna sig åt lokalt och långsiktigt politiskt arbete kan läsas som ett försök att förbättra rörelsens möjligheter att behålla åldrande deltagare. Den senaste forskningen uppskattar deltagarnas medelålder till dryga 25-årsåldern (Jacobsson & Sörbom 2015, Lundstedt 2016).

OJÄMLIKHETSMÖNSTER I DEN VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSEN

I nedanstående avsnitt kommer vi att undersöka hur olika sociala gränsdragningar gör sig gällande i rörelsens dagliga verksamhet. Ett sätt att göra det är genom att titta på hur rörelsens aktiviteter organiseras utifrån de sociala kategorier som nämnts ovan. Det betyder att vi tittar på hur olika aktiviteter görs tillgängliga för olika grupper av människor, och hur en sådan uppdelning i sin tur diskuteras inom rörelsen. Framställningen delas upp i fyra delavsnitt. Först beskrivs den arbetsdelning som förekommer i rörelsen, det vill säga på vilket sätt olika sysslor fördelas inom rörelsens organisationer. Därefter tittar vi på rekryterings- och avhoppssprocesser, med speciellt fokus på de krav (uttalade och outtalade) som ställs på människor som vill gå in i rörelsen. Det

tredje avsnittet tar ett större grepp om de förväntningar som ställs på deltagarna och hur dessa får betydelse i relation till kön och andra aspekter av medlemmarnas sociala bakgrund. I den fjärde och avslutande delen beskrivs hur dessa processer diskuteras inom rörelsen.¹³

INRE GRÄNSDRAGNINGAR

En efterhängsen sanning om politiska rörelser i historien berör relationerna mellan män och kvinnor. Männerna har diskuterat revolutionen, medan kvinnorna kokat kaffe (och ofta i tysthet utfört det revolutionära arbetet) (se Hill 2010). Trots att den vänsterautonoma miljön länge agerat självkritiskt i detta avseende (Jämte 2013), går det att urskilja tecken på inre skiljelinjer grundade i kön. Ett sådant exempel är militanta politiska aktioner med våldsinslag, där män i högre grad än kvinnor ägnat sig åt sådant som klassas som skadegörelse och olaga hot. Detta trots att kvinnor i rörelsen generellt är överrepresenterade vid politiska aktioner (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009). Det är svårt att avgöra varför det förhåller sig på det här sättet, men dansk forskning pekar mot betydelsen av tidigare erfarenheter av våld och våldsutövning, vilka är vanligare bland manliga deltagare (Christensen 2010). Det är också möjligt, som vi kommer att utforska närmre längre ned, att ålder och klass (och etnicitet) gör sig gällande på liknande sätt. Detta kan dock inte bekräftas av Säkerhetspolisens statistiska material.

En undersökning av uppdelningen av sysslor inom rörelsen måste ta de deltagande organisationernas strukturer i beaktande i och med att den vänsterautonoma rörelsens grupper saknar formella strukturer blir sådana skillnader svårare att upptäcka, men det tycks också göra dem svårare att upprätthålla. Vid tillfällen då motståndet mot specialisering och professionalisering kombinerats med en påtaglig feministisk hållning (Jämte 2013) har interna ojämlikheter utsatts för hård intern debatt. Den kritik mot machobeteende inom den antifascistiska rörelsen, som dokumenterats av flera forskare (Christensen 2003, 2006, 2010, Jacobsson & Sörbom 2015, Wasshede 2010), bör troligtvis förstås mot denna bakgrund.

Rörelsens struktur får också konsekvenser för betydelsen av deltagarnas ålder. I och med att rörelsens organisationer saknar hierarkiska strukturer är det per definition omöjligt att klättra i rang, och den förhållandevis låga medelåldern antyder att medlemsgenomströmningen är omfattande. Samtidigt kan det givetvis finnas enskilda individer som genom lång erfarenhet skaffat sig tillit och ideologiskt inflytande. Dessa personers påverkan är dock knappast av formell karaktär och lär variera avsevärt mellan olika sociala miljöer inom rörelsen.

Potentialen för ojämlikhet och en därpå följande arbetsdelning kan absolut sägas existera i rörelsen. Dessa mönster är dock inte alltid lätta att urskilja, och deras betydelse är inte nödvändigtvis så enkel som det första intrycket ger vid handen. Tidigare forskning antyder inte att någon särskild grupp aktivt utesluts från någon särskild syssla, delvis därför att det saknas heldragna gränser kring olika positioner och aktiviteter i rörelsens organisationer. Samtidigt finns

¹³ Analysen utgår ifrån organisationssociologen Joan Ackers arbete om så kallade *ojämlikhetsregimer* (Acker 2006). Genom att titta på sådana saker som arbetsdelning, maktfördelning och rekryteringskriterier undersöker Acker hur organisationer (arbetsplatser, aktivistgrupper etcetera) utvecklar egna mönster för social ojämlikhet, och hur dessa sedan ligger till grund för motsvarande strukturer i samhället som helhet. Styrkan med Ackers modell är dels att den riktar blicken mot huvudsakligen outtalade strukturer, dels att den lämpar sig väl för intersektionella analyser då hon intresserar sig för hur sociala kategorier samspelar med varandra.

upprepade vittnesmål om konflikter med grund i hur särskilda funktioner drabbats av social snedfördelning. När vi härnäst diskuterar rekrytering och rörelsens processuella aspekter (vad rörelsen faktiskt gör och hur) kommer det här resonemanget att utvecklas.

REKRYTERINGSPROCESSER OCH AVHOPP

Vi har redan konstaterat att den vänsterautonoma rörelsen och dess organisationer i princip saknar gränser. Även om enskilda grupper kan vara hemlighetsfulla och ställa höga krav på deltagarna, så saknas i stort sett kriterier för deltagande. Att själv starta en lokal grupp i något av de större förbundens eller nätverkens namn är gratis, och tycks inte vara speciellt avancerat.¹⁴ Utöver uppmuntran på sina respektive webbplatser anstränger sig dock inte någon av grupperna för att aktivt värva medlemmar. Som kriminologen Janne Flyghed påpekar tycks det snarare vara individuella erfarenheter av missnöje med representationsdemokratiska institutioner som leder unga till att engagera sig, inte sällan genom att de själva grundar radikala grupper (Flyghed 2013).

Att lämna rörelsen framstår också som relativt oproblematiskt. Detta illustreras väl av Ungdomsstyrelsens analys av Fryshusets exitverksamhet, där det konstateras att man aldrig stött på några avhoppare från den vänsterautonoma rörelsen (Ungdomsstyrelsen 2010). Den slutsats som kan dras utifrån befintlig forskning är helt enkelt att den praktiskt taget obefintliga gränsen för inträde också gör utträde till en okomplicerad sak.

Mot en sådan bakgrund har flera författare föredragit att tala om deltagande i den vänsterautonoma rörelsen i termer av närhet och avstånd snarare än medlemskap/icke-medlemskap (se Andersson 2013, Katsiaficas 2006). Vägarna in och ut ur rörelsen och dess organisationer tycks med andra ord vara relativt öppna, och ställer heller inga betydande krav på intresserade individer.

PRAKTIKERNAS BETYDELSE

Minst lika viktigt som mer eller mindre uttalade gränsförhandlingar är hur sysslorna och positionerna i en social miljö fylls med mening. Vilka informella krav och förväntningar som ställs på deltagarna i ett särskilt sammanhang kan få stora konsekvenser för vilka som har möjlighet att delta (Acker 2006).

Inom forskningen på sociala rörelser har man länge undersökt effekter av vad som kallats *biografisk tillgänglighet* i förhållande till *politisk protestverksamhet* (se Beyerlein & Bergstrand 2013). I klartext betyder detta att forskare tittat på hur privata erfarenheter och sociala positioner påverkar individens deltagande i sociala rörelser. En vanlig slutsats som också finner stöd i de observationer som gjorts i den här rapporten är att sociala rörelser, i synnerhet riskabla sådana, tenderar att domineras av män, unga, studenter och människor utan barn (Beyerlein & Bergstrand 2013).

I det här sammanhanget kan vi återvända till de interna debatter om antifascistiskt machobeteende som var aktuella vid mitten av 00-talet. Motståndarna pekade på hur en politisk strategi som förordade våldsamma konfrontationer med högerextremister premierade

¹⁴ Se www.suf.cc, www.alltatalla.se.

människor som var vana vid att slåss och vars livssituationer tillät dem att ta stora risker. Detta, menade flera aktivister, uteslöt både kvinnor och människor med barn, liksom många män med annorlunda erfarenheter. När den antifascistiska verksamheten utformades efter den dominerande gruppens särskilda möjligheter, blev det allt svårare för andra att ansluta sig, och machotrenden blev en självförstärkande process (Christensen 2006, Wasshede 2010).

Machotendensernas utveckling pekar tydligt mot hur särskilda strategier påverkat olika gruppers möjligheter till deltagande. På motsvarande sätt utgör de senaste årens utveckling mot *mindre* konfrontativa metoder ett medvetet försök att möjliggöra för bredare deltagande, främst för äldre aktivister (Jacobsson & Sörbom 2015). Det är också troligt att den ökade närvaron av grupper vars erfarenheter inte uppmuntrar till riskfyllda politiska aktioner ytterligare minskar betydelsen av sådana metoder.

OJÄMLIKHETENS SYNLIGHET

Som förhoppningsvis klagjorts vid det här laget utgör interna idédebatter en nyckel till förståelsen av hur kön och andra maktordningar behandlas inom den vänsterautonoma rörelsen. Inom ramen för dessa debatter uttrycks en mångtydig men oftast radikal analys av sociala strukturer, en analys som också får konsekvenser för hur rörelsens deltagare förhåller sig till varandra. Mer precist uttryckt fyller dessa interna debatter två primära funktioner. För det första fungerar de som interna rättssystem i den bemärkelsen att personer som begått grova överträdelser av gemensamma normer straffas av det övriga kollektivet. Tidigare forskning har till exempel pekat på de omfattande utfrysningsskampanjer som skett i både Sverige och Danmark när manliga aktivister utövat våld eller sexuellt våld mot andra personer i rörelsen (Christensen 2010). För det andra, och som föregående avsnitt visade, fungerar de interna debatterna för att hålla rörelsen öppen och tillgänglig för andra än de grupper som tillfälligtvis dominerar den.

Utifrån dessa två grunder uppmuntras deltagare att hålla ögonen öppna för de maktskillnader som kan tänkas uppstå i rörelsen. Detta betyder inte att ojämlikhet inte existerar, som vi definitivt sett att det gjort, men det antyder att långvariga maktstrukturer har större svårigheter att etablera sig. Att de systematiska ojämlikheter som uppstår i rörelsen har så svårt att överleva får i sin tur till följd att internt specifika normer, till exempel den maskulinitet som konstruerades under 00-talet, får svårt att få fäste under längre tid och utanför begränsade grupper.

Rörelsens idédiskussioner får dock även en tredje typ av konsekvenser. Ur dessa debatter kommer nämligen inte bara svar på interna angelägenheter, utan också nya idéer om hur samhället fungerar och hur det skulle kunna förändras. Som sociologen Andrew Jamison påpekar agerar sociala rörelser nämligen inte enbart som politiska aktörer, utan även som producenter av vetande och av nya sätt att förstå verkligheten. Ett exempel på hur detta sett ut i praktiken är hur 90-talets vänsterautonoma rörelse, genom sina diskussioner om så kallad *förtrycksamverkan*,¹⁵ aktivt deltog i att föra in intersektionella idéer i det svenska politiska och akademiska samtalet (Jämte 2013).

¹⁶ Förtrycksamverkan innebär att olika förtrycksformer ofta samverkar och därigenom behöver analyseras tillsammans såsom sexism, rasism och kapitalism.

SAMMANFATTNING

Även om den vänsterautonoma rörelsen alltid motsatt sig formell arbetsdelning, så har det vid olika tidpunkter funnits klara tecken på att vissa grupper av människor haft större närhet till särskilda funktioner. Det tydligaste exemplet är de unga männens återkommande företräde, men det är givetvis mycket möjligt att andra mönster kan upptäckas. Rörelsens deltagare tycks vara väl medvetna och reflekterande om dessa ojämlikheter, och interna debatter har varit vanligt förekommande. Denna medvetenhet sträcker sig både till interna processer och till föreställningar om öppenhet gentemot omvärlden.

Trots detta har det vid flera tillfällen uppstått omfattande konflikter inom rörelsen kring både maskulinitets- och sexualitetsnormer och kring en mer generell otillgänglighet. Just otillgängligheten har ofta relaterats till hur rörelsen i alltför stor utsträckning utformats efter en särskild grupp av medlemmar: huvudsakligen unga män med pågående eller inväntande högskoleutbildning. På så vis relateras en större politisk kritik av social ojämlikhet till strävan efter öppenhet och tillgänglighet i rörelsen i sig.

DEN VÄNSTERAUTONOMA RÖRELSEN OCH ÖVRIGA EXTREMISTMILJÖER

Denna artikel utgör en del i ett större regeringsuppdrag med syfte att ta fram information om våldsbejakande extremism ur ett genusperspektiv för att bidra till det tidiga breda våldsförebyggande arbetet på lokal nivå. Till de grupperingar som behandlas hör också vit makt- och jihadistmiljöerna. Det faller sig därmed naturligt att avsluta artikeln genom att kontrastera den vänsterautonoma miljön mot de övriga två. Då artikeln i första hand ämnar undersöka aspekter av kön och andra sociala kategorier kommer detta avsnitt inte att i första hand handla om likheter och skillnader mellan miljöernas historiska utveckling eller ideologiska hemvister. Vi avslutar avsnittet med en diskussion om relationen mellan maskulinitet och våld.

MILJÖERNAS SAMMANSÄTTNING

Sett till miljöernas sammansättning visar den vänsterautonoma rörelsen på både likheter och skillnader ställd mot de två andra miljöerna. Till att börja med kan det konstateras att den vänsterautonoma rörelsens relativt höga andel kvinnliga medlemmar sticker ut, ställd mot vit makt- och jihadistmiljöernas manliga gemenskaper (se Flyghed 2013, Statens medieråd 2013). Däremot tycks samtliga miljöer till övervägande del bestå av yngre människor, i synnerhet i samband med politiska våldsbrott (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009, Stjernholm 2013). Detta stämmer dock överens med mycket generella mönster för politiskt deltagande (Beyerlein & Bergstrand 2013).

De etniska dimensionerna nämns sällan i forskningen om de vänsterautonoma. Det kan dock konstateras att det med absolut största sannolikhet ser annorlunda ut här än hos såväl jihadisterna som vit makt-anhängare, då de vänsterautonomas politiska ambitioner inte begränsar sig till någon särskild etnisk eller religiös grupp.

Mer intressant än en statistisk uppställning av sociala kategorier är dock vilken betydelse dessa får inom rörelsemiljöerna. Återigen utmärker sig den vänsterautonoma rörelsen i förhållande till kön, där ambitionen ofta varit att överskrida den heteronormativa förståelsen av män och kvinnor som fundamentalt olika kategorier. Även om detta inte alltid lyckas i praktiken, så avviker det från de övriga miljöerna, i vilka avståndet mellan könen markeras genom att kvinnor omtalas som offer och passiva objekt (se Statens medieråd 2013).

Relationerna mellan olika åldersgrupper tycks också se annorlunda ut, där den vänsterautonoma rörelsens frånvaro av formella hierarkier, snabba medlemsgenomströmning och närmast obefintliga rekryteringsstrategier talar emot det stora inflytande som äldre (och högre positionerade) individer kan ha bland jihadisterna och vit makt-anhängare. I den vänsterautonoma rörelsen tycks det snarare ha varit de yngre deltagarna som kunnat få mest inflytande, genom sina större möjligheter att ägna sig åt riskfylld politisk aktivism.

VÅLD OCH KÖN

Som vi konstaterade redan i artikelns inledning finns det stora skillnader i de olika miljöernas våldsutövning. Till skillnad från vit makt-miljön, som är den miljö för vilken jämförbar statistik finns att tillgå, utövas det vänsterautonoma våldet i första hand i redan politiserade sammanhang (främst vid demonstrationer). Våldet riktas främst mot och förekommer i sammandrabbningar med polisen. I andra hand riktas våldet i form av skadegörelse, hot och direkt våld mot politiska

motståndare, och i olikhet mot vit makt-miljön finns inga fall av hets mot folkgrupp. Kvinnor och män deltar i ungefär samma utsträckning i den politiska brottsligheten, även om män är något överrepresenterade i de grövre brottskategorierna (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009, ss. 56). Kvinnor inom den autonoma miljön är dock misstänkta för fler politiskt motiverade brott än icke-politiskt motiverade brott. Kvinnorna i den autonoma miljön framstår alltså som mycket mer centrala, framför allt när det gäller den politiskt motiverade brottsligheten, än kvinnorna i vit makt-miljön. (Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen 2009, s. 84).

Tidigare artiklar har noterat likheterna mellan våld som maskulinitetsritual i vit makt-miljön och den antifascistiska vänsterautonoma rörelsen (Statens medieråd 2013). Detta framstår som en grov förenkling. De våldshandlingar som beskrivs som maskulina övergångsritualer i vit makt-miljöerna skiljer sig på tre viktiga sätt från de som förekommer i den vänsterautonoma rörelsen. För det första ramar handlingarna i vänstersammanhang inte in som hjälteinsatser, utan snarare som det nödvändigt onda (Jämte 2013). Förutom under en begränsad period vid 00-talets mitt har våldet omgetts av täta problematiserande resonemang, både om våld som politisk strategi och om dess konsekvenser för utövarna (Jämte 2013, Wasshede 2010). Vidare saknas den explicita koppling till heterosexualitet som gör sig gällande genom det beskydd av kvinnan som står att finna i vit makt-miljöns retorik och bildspråk (Statens medieråd 2013).

Att maskulinitet trots detta spelar en roll i den vänsterautonoma miljön kan dock bekräftas i tidigare forskning. Utvecklingen av 00-talets machokultur kan beskrivas som en självförstärkande process. Ann-Dorte Christensen (2006) har pekat ut hur den mansdominerade danska vänsterautonoma rörelsen successivt kom att utveckla mönster av protestmaskulinitet (se Connell [1995] 2005), där man aktivt tog avstånd ifrån politisk korrekthet, på olika sätt idealiserade heterosexuella relationer mellan män och kvinnor, och förteg tidigare problematiserande hållningar gentemot politiskt våld. Utvecklingen av sådana mönster innebar i sin tur att nya aktivister i allt större utsträckning kom in med, eller utvecklade, korresponderande känslomässiga och ideologiska hållningar. I en redan mansdominerad rörelse blev kvinnorna (och många män med andra maskulina identiteter) alltmer marginaliserade, och machonormerna tilläts breda ut sig. I Cathrin Wasshedes (2008; 2010) undersökningar av genus och sexualitet inom Göteborgs utomparlamentariska vänstermiljö (i vilken de autonoma ingår) från ungefär samma tid kan liknande mönster skönjas, om än i mindre utvecklad form. Även om möjligheten att delta i riskfyllda och stundvis våldsamma politiska aktioner hela tiden stått öppen för alla, så vittnar aktivister om hur vissa unga män, med den rätta sociala positionen och de rätta erfarenheterna, lättare kunnat ägna sig åt sådana sysslor. När denna grupp av unga män därmed getts större inflytande i rörelsen har personer med andra erfarenheter känt sig uteslutna eller förbisedda. I de mer homogena miljöer som därmed utvecklats, liksom i de våldsamma möten som successivt skett med polis och vit makt-anhängare har distinkta maskulinitetsmönster växt fram. Dessa har dock mött stark kritik från den övriga rörelsen och har på så sätt kunnat motverkas av aktivisterna själva.

Frågan står öppen om i vilken utsträckning genusteoretiska förklaringar kan förbättra förståelsen av vänsterautonomt våld. Att ovanstående redogörelse ger ett svar som nog närmast är att likställa med "ibland", visar dock att forskningen åtminstone måste titta åt flera håll samtidigt. Janne Flygheds intervjustudie med unga aktivister visar på den frustration som deltagare i rörelsen känt i förhållande till den representativa demokratins institutioner, och hur detta uppmuntrat dem att engagera sig i mer radikala former. Både Ann-Dorte Christensen och

de forskare som undersökt politiskt våld vid demonstrationer pekar i sin tur mot det kontinuerliga samspelet med polisen och med polisiärt våld. Tillsammans pekar alla dessa forskare på olika sätt mot betydelsen av mötet mellan ungdomar och samhällets institutioner i utvecklingen av förståelse (liksom utövande) av politiskt våld (se Alimi et al. 2015). Även om frågor om kön varit viktiga, i en rörelse som aktivt strävat mot att överskrida sådana sociala distinktioner, berättar de alltså knappast hela historien.

DEMOKRATIARBETE SOM FÖREBYGGANDE STRATEGI

Den här artikeln beskriver den vänsterautonoma rörelsen ur ett intersektionellt perspektiv. Först gjordes en översiktlig genomgång av rörelsens historia och nuvarande utseende. Baserat på tidigare forskning visar artikeln hur rörelsen under 2000-talets två första decennier successivt utvecklats från konfrontativ gatuaktivism, i våldsam strid med vit makt-miljön, till att intressera sig för frågor om staden, gemensamt ägande och lokal demokrati. Rörelsen har aldrig kategoriskt tagit avstånd från våld som politiskt medel, men tyngdpunkten har förskjutits från *utövande* till *förståelse*. De grupper som är mest inflytelserika är i dag Förbundet allt åt alla och Syndikalistiska ungdomsförbundet. AFA, som för många varit mer eller mindre synonymt med den autonoma vänstern, för i dag en underjordisk tillvaro. Den på senare år mycket uppmärksammade gruppen Revolutionära fronten lade ner sin verksamhet hösten 2015.

I nästa skede presenterade vi rörelsen ur ett intersektionellt perspektiv. I ett försök att skissera rörelsens demografiska sammansättning har vi visat på en viss övervikt av män, i en mestadels ung rörelse. Med större osäkerhet har vi konstaterat att deltagarna företrädesvis har svensk bakgrund och tillhör en brett definierad medelklass. Till skillnad från i vit makt- och jihadistmiljöerna finns dock inga formella hinder för medverkan, även om de former som vid vissa tidpunkter lyfts fram som extra betydelsefulla tenderat att premiera den dominerande gruppen. Mer specifikt har tidigare forskning visat hur riskfylld och våldsam antifascism, i de sammanhang där sådan dominerat, främst lockat till sig unga vita män. I kontrast mot de manliga gemenskaper som syns i vit makt-miljön har dock detta förhållande problematiserats, både i rörelsen i stort och av berörda aktivister.

Ovanstående resonemang är viktigt för att förstå människors vägar in i den vänsterautonoma rörelsen. Till skillnad från i övriga miljöer sker ingen organiserad rekrytering. I stället pekar forskningen på hur personer som upplevt frustration i förhållande till representativa former för politiskt deltagande kommit att agera tillsammans med andra på nya och radikala sätt. Ibland har detta lett till våld och våldsspiraler, ibland inte. För de samhällsaktörer som vill förhindra att unga (och andra) radikaliserar tycks utmaningen därför vara att konstruera former för politiskt deltagande som är uppmuntrande och stödjande, och där alla unga kan tillåtas att både känna och se att deras handlingar får resultat (se Flyghed 2013).

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Denna skrift är en kunskapssammanställning med fokus på våldsbejakande vänsterextremismen i Sverige. Syftet är att utifrån ett intersektionellt perspektiv belysa anledningarna till varför unga personer attraheras av och rekryteras till den våldsbejakande vänsterextremistiska miljön. Vid sidan av denna skrift finns ytterligare två skrifter, en som belyser den våldsbejakande högerextrema miljön och en som belyser den våldsbejakande islamistiska extremistmiljön. Att jämföra olika våldsbejakande miljöer med varandra låter sig inte göras på något enkelt sätt, det kan också vara kontraproduktivt att fastna i en diskussion kring likheter och skillnader.

Utgår vi från ett genusperspektiv är det dock möjligt att diskutera ideal, normer och hur miljöerna väljer att se på kön och könsroller. Det går även att säga något om vilka mekanismer

som ligger bakom ungas eventuella deltagande eller avståndstagande och således hur det går att arbeta förebyggande för att förhindra unga att ansluta sig till våldsbejakande extremistisk verksamhet. Denna sammanfattande diskussion tar upp beskrivningarna som framställs i samtliga tre skrifter i serien *Ung och extrem* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016b, c).

Inom den våldsbejakande högerextrema miljön betraktas förhållandet mellan män och kvinnor ur ett ärkekonserverativt perspektiv. Män beskrivs som beskyddare av familjen och som hypermaskulina krigare och detta betonas och förstärks genom exempelvis uniformsliknande plagg, nationalistisk kampmusik och aggressivitet. Det finns såklart många olika förklaringsfaktorer till varför unga väljer att ansluta sig till de grupperingar, organisationer och partier som är aktiva inom den våldsbejakande högerextrema miljön. Sett utifrån ett genusperspektiv är rekryteringen av unga till denna miljö mestadels inriktad mot män och hela den högerextrema ideologiska grundsynen placerar män och ett maskulinitetsideal i centrum. Även om vägarna in kan skilja sig är dock det ärkekonserverativa perspektivet kopplat till det maskulina idealet närvarande i samtliga förklaringsfaktorer till varför unga attraheras av miljön. Engagemanget i den högerextrema miljön förvandlas på så sätt till en maskulin övergångsrit.¹⁶

Maskulinitetskonstruktioner inom den våldsbejakande islamistiska extremismen blir särskilt tydliga i den propaganda som IS sprider. I likhet med den högerextrema miljön bottenar genuskonstruktionerna, som den våldsbejakande islamistiska extremismen vilar på, i en konservativ beskrivning av maskulinitet. I budskapen som riktas mot unga män handlar det om hårdföra krigiska ideal, stora vapen, våld och ära. Det är genomgående hypermaskulinitet som porträtteras i syfte att locka unga män att ansluta sig. Stereotypen om hur män inom miljön är och bör vara framställs genom en helig krigare-maskulinitet som erbjuder idén om makt över den egna livssituationen och makt över andra människor genom utövandet av våld. En helig krigare dör martyrdöden och blir därmed hjälteförklarad både före och efter sin död. Denna form av maskulinitet är en viktig dragningskraft in i miljön och i rekryteringen av unga män.

När propaganda från IS i stället riktas mot unga kvinnor framställs männen som både mjuka och omhändertagande samt modiga och beskyddande. Likt den högerextrema miljön beskrivs män och kvinnor som lika viktiga för den gemensamma kampen, även om de har olika roller. Kvinnans främsta uppgift är att genom barnafödande föra kampen vidare, hon ska i första hand föda framtidens aktivister. Denna beskrivning är snarlik från både högerextrema miljöer och islamistiska extremistiska miljöer. Även om både den högerextrema miljön och den islamistiska extremistmiljön betonar att kvinnor är viktiga för kampen är kvinnans roll underordnad. Hon ska främst tjäna mannen och kalifatet eller nationen. Hon betraktas dock som bärare av familjen, inte sällan som en metafor för nationens fortlevnad. Detta kvinnoideal kan upplevas lockande för unga kvinnor som ser en tydlig roll för sig.

De krigiska idealen eller hypermaskuliniteten som beskrivits inom den våldsbejakande högerextrema miljön och inom den våldsbejakande islamistiska extremistmiljön har under perioder även varit ett närvarande inslag inom den våldsbejakande vänsterextremistiska miljön. Detta visades tydligt vid Göteborgskravallerna 2001. En betydande skillnad är dock att dessa militanta eller maskulint präglade våldsytringar kontinuerligt utmanats inom rörelsen. Särskilt

¹⁶ En övergångsrit kan förstås som en rit som markerar en persons övergång från ett stadium i livet till ett annat (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/%C3%B6verg%C3%A5ngsrit>).

efter kravallerna i Göteborg har miljön rört sig i en riktning bort från våld. En tydlig signal på denna förändring är att mer namnkunniga sammanslutningar lagts ned eller håller en väldigt låg profil.

De ärkekonserverna värderingarna inom såväl den våldsbejakande högerextrema som den islamistiska extremistmiljön genererar också uppfattningar om ett femininitetsideal. Kvinnor inom miljöerna lämnas litet utrymme att själva definiera hur de ska vara eller bete sig. Inom den vänsterextrema miljön har det alltid funnits långtgående interna debatter utifrån idealinställningen att alla ska kunna vara delaktiga oberoende av kön eller andra faktorer. Förväntningen på kvinnor inom den vänsterextrema miljön är att de ska göra ungefär det som alla andra gör, däremot är män överrepresenterade i den allra grövsta brottsstatistiken. Ifrågasättandet av våldsutövande och hypermaskulinitet beskrivs som en faktor som drivit de vänsterautonoma organisationerna bort från de traditionella machokulturerna som präglar de två övriga våldsbejakande miljöerna.

Oavsett vilken av de tre våldsbejakande miljöerna som en person dras till finns det alltid föreställningar om kön och om hur män och kvinnor ska vara. Det är idéer som formar hur personer tänker och tar till sig sin omgivning. Med utgångspunkt i detta går det också att arbeta förebyggande med unga personer inom ramen för ett bredare våldsförebyggande arbete. Från *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors ungdomsenkät 2015* vet vi att unga som överensstämmer i stereotypa påståenden om kön uppvisar en högre risk att utöva våld. Samtliga tre skrifter beskriver stereotypa bilder av kön som framför allt i våldsbejakande höger- respektive islamistisk extremism har en aktiv roll i rörelsernas propaganda som riktas till unga. Ett förebyggande arbete som är inriktat mot att utmana dessa normer skulle kunna få effekter på hur tilltalande denna propaganda upplevs vara.

En del i att förstå ungas perspektiv handlar om att lyssna på unga. Att stärka ungas demokratiska delaktighet genom att skapa möjligheter till verkligt inflytande kan vara ett sätt att stärka det demokratiska motståndet och värna demokratin. Detta framgår i samtliga tre skrifter. Samtal med unga får gärna ta utgångspunkt i mänskliga rättigheter och handla om hur demokratiska institutioner och principer fungerar och används. Här bör unga få ta del av kunskap om vilka vägar för inflytande och delaktighet som finns på lokal nivå, men även regionalt och nationellt.

Unga behöver samtidigt få verktyg för att kritiskt granska och sortera den propaganda, information och de budskap som de dagligen översköls med i sociala medier, på internet och från personer de möter. Inom både den våldsbejakande högerextrema och den islamistiska extremismen finns det idéer och strömningar som menar att det demokratiska samhället gått för långt när det gäller vissa grupperns rättigheter, jämlikhet och jämställdhet. Det är antaganden och propaganda som tydligt behöver utmanas och diskuteras. Inom den vänsterextrema miljön är det snarare en upplevd brist på demokrati som är problemet och inte som i de andra grupperingarna att det finns för mycket av den. Det är därför angeläget att tillsammans med unga även diskutera olika former för politisk aktivism, vilket även inbegriper demonstrationer och mer fysiska former för påverkan som ockupationer.

REFERENSER

TRYCKTA KÄLLOR

Acker, J. (2006). Inequality Regimes: Gender, Race and Class in Organizations. *Gender and Society*, 20(4), pp. 441–464.

Alimi, E. Y., Demetriou, C. & Bosi, L. (2015). *The Dynamics of Radicalization: A Relational and Comparative Perspective*. New York: Oxford University Press.

Andersson, L. (2013). Våldsbejakande och antidemokratiska vänsterautonoma budskap på internet. I Statens medieråd (Red.), *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*. Stockholm: Statens Medieråd.

Beyerlein, K & Bergstrand, K (2013). Biographical Availability. I: Snow, David A, Donatella della Porta, Bert Klandermans & Doug McAdam (red.). *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Movements*. Malden: Blackwell Publishing

Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen (2009). *Våldsam politisk extremism: Antidemokratiska grupperingar på yttersta höger- och vänsterkanten*. Stockholm: Säkerhetspolisen.

Butler, J. ([1991] 1999). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Christensen, A.-D. (2003). *Fortællinger om identitet og makt: Unge kvinder i senmoderniteten*. Århus: Magtutredningen.

Christensen, A.-D. (2006). Kön och kulturell praktik i sociala rörelser. I Å. Wettergren & J. Andrew (Red.), *Sociala rörelser – politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur, s. 351–374.

Christensen, A.-D. (2010). Resistance and Violence: Constructions of Masculinities in Radical Left-Wing Movements in Denmark. *Norma: Nordic Journal for Masculinity Studies*, 5(2), pp. 151–168.

Crenshaw, K. (1993). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(1241), pp. 1 241–1 299.

Flyghed, J. (2013). "Vi vill ha mer demokrati!" Politiskt motiverad brottslighet bland unga. I F. Estrada & J. Flyghed (Red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur, s. 275–296.

Guvå, G. (2010). Demonstranter och motdemonstranter. Exempel från de årligen återkommande Salemanifestationerna. I K. Granström (Red.), *Demonstrationer och sporthändelser: En bok om poliser, demonstranter, idrottsupportrar, kravaller och folkfest*. Lund: Studentlitteratur, s. 101–124.

Hill, H. (2010). A Real Revolutionary: Gender, Class and Political Resistance in Swedish Radical Social Movements in the 1960s and 1970s. *Norma: Nordic Journal for Masculinity Studies*, 5(2), pp. 114–131.

Jacobsson, K. & Sörbom A. (2015). After a Cycle of Contention: Post-Gothenburg Strategies of Left-Libertarian Activists in Sweden [publ. före tryckning]. *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*. DOI: 10.1080/14742837.2015.1027763.

Jamison, A. (2006). Sociala rörelser och vetenskap: Ett kognitivt perspektiv. I Å. Wettergren & A. Jamison (Red.), *Sociala rörelser: Politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur, ss. 45–64.

Jämte, J. (2013). *Antirasismens många ansikten*. Umeå: Umeå universitet.

Jämte, J. & Sörbom, A. (2016). Why did it not Happen Here? The Gradual Radicalization of the Anarchist Movement in Sweden 1980-90. I K. Andresen & B. van der Steen (Eds.), *A European Youth Revolt: European Perspectives on Youth Protest and Social Movements in the 1980s*. London: Palgrave Macmillan, pp. 97–111.

- Katsiaficas, G. (2006). *The Subversion of Politics – European Autonomous Social Movements and the Decolonization of Everyday Life*. Oakland: AK Press.
- Kulturdepartementet (2015). *Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att utveckla ett genusperspektiv i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*. Ku2015/01868/D.
- Leach, D. K. (2007). An Elusive 'we': Antidogmatism, Democratic Practice, and the Contradictory Identity of the German Autonomes. *American Behavioral Scientist*, 52(7), pp. 1 042–1 068.
- Liliequist, M. (2001). Veganer, anarka-feminister och "Grabbar mot Barbie". I B. Lundgren & L. Martinsson (Red.), *Bestämna, benämna, betvivla: Kulturvetenskapliga perspektiv på kön, sexualitet och politik*. Lund: Studentlitteratur, s. 47–60.
- Liliequist, M. (2002). Gatans politiska teater: Unga aktivisters erfarenhetsberättelser. I M. Liliequist & J. Lundälv (Red.), *Gatans Politik: Göteborgsdemonstrationerna 2001 ur mediernas, polisernas och demonstranternas perspektiv*. Gävle: Meyers förlag, s. 27–45.
- Lundstedt, M. (2016). *Den radikala frihetliga vänstern i Umeå, 2002–2013: Kollektiva berättelser och politisk praktik i ett socialt handlingsfält*. Lund: Lunds universitet.
- Müller, K. ([2009] 2011). Från kampanj till konflikt. I M. Wåg (Red.), *I stundens hetta – Svarta block, vita overaller och osynliga partier*. Stockholm: Roh-nin förlag, s. 517–527.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014a). *Grupper, maskulinitet och våld*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014b). *Inget att vänta på*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016a). *Främmande är skrämmande. Ungas röster om våldsbejakande extremism*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016b). *Ung och extrem – om våldsbejakande högerextremism*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016c). *Ung och extrem – om våldsbejakande islamistisk extremism*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Oskarsson, M. (1999). Kvinnors politiska medborgarskap i tre välfärdsstater: Politiskt deltagande och engagemang. I E. Amnå & P. Aronsson (Red.), *Demokrati och medborgarskap: Demokratiutredningens forskarvolym 2: SOU 1999:77*. Stockholm: Statens offentliga utredningar, s. 111–134.
- Peterson, A. (1997). *Neo-Sectarianism and Rainbow Coalitions: Youth and the Drama of Immigration in Contemporary Sweden*. Surrey: Ashgate.
- Peterson, A. (2001). *Contemporary Political Protest: Essays on Political Militancy*. Burlington: Ashgate.
- Piotrowski, G. & Wennerhag, M. (2015). Always against the State? An Analysis of Polish and Swedish Radical Left-Libertarian Activists' Interaction with Institutionalized Politics. *Partecipazione e conflitto*, 8(3), pp. 845–875.
- Pleyers, G. (2010). *Alter Globalization: Becoming Actors in a Global Age*. Cambridge: Polity Press.
- Pries, J. (2008). *En rörelse blir till: De autonoma i Malmö och Lund 1986–1992*. Lund: Lunds universitet.
- Regeringens skrivelse 2014/15:144 *Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism*.

- Rydström, J. & Tjeder, D. (2009). *Kvinnor, män och alla andra*. Lund: Studentlitteratur.
- Schwarzmeier, J. (2001). *DIE AUTONOMEN ZWISCHEN SUBKULTUR UND SOZIALER BEWEGUNG*. Zugl.: Göttingen, Univ., Diss., 1999.. [Weitramsdorf, Callenbergerstr. 7].
- SOU 2013:81. *När vi bryr oss – Förslag om samverkan och utbildning för att effektivare förebygga våldsbejakande extremism*. Stockholm: Elanders.
- Stahre, U. (2004). *Den gröna staden*. Stockholm: Atlas.
- Stahre, U. (2014). *En stad för de många eller för de få*. Stockholm: Atlas Akademi.
- Statens medieråd (Red.), *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*. Stockholm: Statens medieråd.
- Stjernholm, S. (2013). Våldsbejakande och antidemokratiska islamistiska budskap på internet. I Statens medieråd (Red.), *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*. Stockholm: Statens medieråd.
- Säkerhetspolisen (2012). *Säkerhetspolisens årsbok 2011*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Säkerhetspolisen (2013). *Säkerhetspolisens årsbok 2012*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Säkerhetspolisen (2014). *Säkerhetspolisens årsbok 2013*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Säkerhetspolisen (2015). *Säkerhetspolisens årsbok 2014*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Thörn, H. (2013). *Stad i rörelse: Stadsomvandlingen och striderna om Haga och Christiania*. Stockholm: Atlas Akademi.
- Ungdomsstyrelsen (2010). *Avhopparverksamhet – Ungdomsstyrelsens analys och förslag på hur samhället kan stödja unga avhoppare*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Wahlström, M. (2010). Producing Spaces for Representation: Racist Marches, Counterdemonstrations, and Public-order Policing. *Environment and planning D: Society and space*, (28), pp. 811–827.
- Wahlström, M. (2011). *The Making of Protest and Protest Policing: Negotiation, Knowledge, Space and Narrative*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Wasshede, C. (2008). "Fotboll, falukorv och öl eller kjol och hårspännen": Om motsägelsefulla maskulinitetspositioner i den utomparlamentariska vänstern. *Fronesis*, (25–26), s. 145–149.
- Wasshede, C. (2010). *Passionerad politik*. Malmö: Bokbox förlag.
- Wennerhag, M., Holm, H., Lindgren, J., Nordvall, H. & Sörbom, A. (2006). *Aktivister: Sociala forum, globala sociala rörelser och demokratins förnyelse*. Stockholm: Atlas.
- Wijk, E. (red.) (2002). *GÖTEBORGSKRAVALLERNA OCH PROCESSERNA*. Stockholm: Manifest kulturproduktion.
- Wåg, M. (Red.), *I stundens hetta – Svarta block, vita overaller och osynliga partier*. Stockholm: Roh-nin förlag.
- Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and Feminist Politics. *European Journal of Women's Studies*, 13(3), pp. 193–209.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Allt åt alla. <http://www.alltatalla.se>, 7 mars 2016, kl. 16.45.

Beyond Europe. <http://beyondeurope.net>, 7 mars 2016, kl. 17.00.

MUCF:s poddar om våldsbejakande extremism www.mucof.se

Revolutionära fronten. <https://www.facebook.com>, 7 mars 2016, kl. 16.38.

Syndikalistiska ungdomsförbundet. <http://www.suf.cc>, 7 mars 2016, kl. 16.10.

The Commune of Europe. <http://www.thecommuneofeuope.org>, 7 mars 2016, kl. 16.50.

Främmande är skrämmande – om våldsbejakande extremism

I Sverige finns huvudsakligen tre våldsbejakande extremistiska rörelser: högerextremism, islamistisk extremism och vänsterextremism. Många som väljer att ansluta sig är ungdomar och unga vuxna.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har fått i uppdrag av regeringen att bidra till att kommuner och organisationer har ett genusperspektiv i sitt förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Den här skriften är en del i serien *Ung och extrem* där myndigheten tagit reda på mer om just unga, genus och extremism.

Serien har tre delar. Den här delen är skriven av Måns Lundstedt, forskningsassistent vid Södertörns högskola. Författaren beskriver den vänsterautonoma rörelsen i stort och inte bara den våldsbejakande vänsterextremismen eftersom miljön har en lös och informell struktur. Det gör det svårt att göra tydliga gränsdragningar mellan våldsutövande och icke-våldsutövande grupperingar. Skriften ger en bild av rörelsens historia, vilka nätverk som finns i Sverige i dag och tar upp centrala budskap. Den innehåller också tankar om förebyggande insatser.

Skriften kan vara användbar för dig som möter unga i ditt dagliga arbete eller engagemang, till exempel som lärare, fritidsledare eller ideellt aktiv. Andra delar i samma serie är *Ung och extrem – om våldsbejakande högerextremism* och *Ung och extrem – om våldsbejakande islamistisk extremism*. Läs också *Främmande är skrämmande – ungas röster om våldsbejakande extremism*.